

HEGEDŰS ZOLTÁN

A TECHPÁPÁK KORA AVAGY A MATERIALISTA UTÓPIA EGYHÁZA

A jövő fürkészése valószínűleg egyidős az emberiséggel. Az ember alapvető vágyai közé tartozott mindig is, hogy lássa, mit hoz a jövő. Milyen lesz a világ tíz, húsz, harminc, negyven, száz év múlva? De mivel a jövő biztos tudása sosem adatott meg, ezért maradtak a víziók egy elképzelt, más, többnyire szebb világról.

Természetesnek hat, hogy az emberek a saját társadalmukat alapvetően tökéletlennek tartják és vágyakoznak a tökéletes világ iránt. Ez az alapvető emberi motiváció, „a jóra való törekvés” motorja is. Utópia, ami nem elérhető – a tökéletes, de elérhetetlen világra utal az utópia szó maga is. (A görög eredetű kifejezés nem létező helyet, „seholhely”-et jelent. Azaz egy olyan területet, ami létezik ugyan, de nincs sehol. Ami felé törekedni kell, de a földi életben mindig elérhetetlen lesz.) Ez a gondolat összhangban van a zsidó-keresztény kultúrkör egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb alaptézisével „a tökéletes felé való törekvéssel” („Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes”, Máté 5,48). A bibliai Paradicsom elérése sokáig a társadalom nagy tömegének jelentette az utópikus gondolkodás forrását.

A cezúrát ebben a kérdésben is a felvilágosodás jelentette. Ahogy tette ezt minden esetben a felvilágosodás eszméje, az utópiát is deszakralizálta. Azaz kivette belőle a transzcendenst, így maradt a materializmus, a szigorú természeti törvények között létező tökéletes világ tökéletesítésére irányuló törekvés, ami már önmagában is elérhetetlen, sőt értelmezhetetlen. A tökéletes felé törekvés bennragadt az anyagban, és a transzcendenst elvető progresszívek hittételévé, vallásává vált.

Mindennek egyenes következménye volt, hogy a felvilágosodás során az utópikus gondolkodás összekapcsolódott a társadalmi haladás fogalmával. Azaz azzal az elérhetetlen vágygal, hogy a tökéletesen földi társadalmat tökéletessé lehet tenni.

A magyar progresszívek egyik legfontosabb szócsove, a Szabadgondolat című folyóirat legelső számában Vámos Henrik 1911-ben így írt programadó, *Szabadgondolat* című írásában: „a technika forradalma, a gőz, a villany erői, a gépek nemcsak gazdasági változásokat hoztak létre, nemcsak a termelés módját és formáit oldották fel, hanem közreműködtek az új, termékeny, s a lelkeket felszabadító gondolatok elterjesztésében is. [...] A túlvilági boldogság elhervadt hitét a földi boldogság megszerzésének vágya váltotta fel. [...] Meggyőződésünk, hogy tudásra azért van szükségünk, mert annak birtokában jobban tudunk alkalmazkodni az élet, a fejlődés követelményeihez s jobban le tudjuk küzdeni mindama káros tényezőket, melyek az egészséges társadalmi együttműködést megnehezítik” (Szabadgondolat 1911/1.).

A századfordulón igen népszerűek voltak azok a képeslapok, amelyek egy város jövőbeli képét ábrázolják. A félig mókás, félig komoly üdvözlőkártyákon egy manapság már nevetségesnek ható világ jelenik meg: házak fölött kanyargó függővasúttal, hólégballonon forgalmat

irányító rendőrrel és szárnyon röpködő újsághordóval. Ha mai kifejezéssel kellene élnünk, azt mondhatnánk: *steampunk* ez a javából.

Az elképzelt jövő aztán egyáltalán nem ilyen lett. Azok a gépek, amelyek néhány évvel ezelőtt még a hön áhított tudást hozták, a halál eszközei lettek a Nagy Háborúban. A „társadalmi haladás” tízmilliók életét követelte.

A technológiába vetett hit ma talán mindennél erősebb. Manapság már szinte mindenki zsebében ott az okostelefon, a karján az okosóra, sok családnak van otthon okostévéje, okosvárosokban élünk. Általános közvélekedés, hogy a technológia jobbá tette az emberi életet. Bár abba már kevesebben gondolnak bele, hogy a technológia magát az embert nem tette jóvá/jobbá, sem boldogabbá. Ugyanis az alapvető emberi érzelmekre a technológiának vajmi kevés hatása van. Az a tévképzet is általános vélekedéssé vált: ha a tudás, a technológia mindenhova eljut, a világ jobb hely lesz. A technológia azonban nem cél, hanem csak eszköz. A fő kérdés az, hogy ki és hogyan fogja irányítani a technológiát, ami lehet komoly segítség az embernek, de okozhat helyrehozhatatlan károkat is.

Korunk legnagyobb hősei már nem a transzcendens tökéletes felé törekvő szentek, hanem a legnagyobb IT-cégek vezetői. Bár kétségtelen az is, hogy nincs a piacon olyan techguru, aki ne érezné szükségét a kinyilatkoztatásnak: a „teljes tudás birtokában” a tökéletlen világ tökéletesítéséről oktatják a „tudatlanokat”. A techpápák utópisztikus jövőképe a tökéletes társadalom létrehozása. Egyikük azt ígéri, hogy az évszázad végére legyőz minden betegséget, a másik azt vizionálja, hogy néhány évtizeden belül nem kell majd dolgozni, a robotok mindent megcsinálnak az emberek helyett. A harmadik arról „prédikál”, hogy nemsokára az emberi tudat felhőbe történő feltöltésével „örök” életet biztosít mindenkinek – vagy legalábbis annak, aki megfizeti.

A techpápák – korunk legnagyobb milliárdosai – ráadásul megfelelő mennyiségű pénzzel is rendelkeznek ahhoz, hogy a társadalmi tervezőasztaluk fölött nekilássanak materialista utópiájuk megvalósításához.

Természetesen a jövőt senki sem látja. Mégis a történelemből tudjuk, hogy nemegyszer futott félre a hasonló társadalmi mérnökösködés és lett az utópiából megvalósult disztópia.